

Од труле јабуке до труле пукотине

„Слободан пад“ је метафора за „Велику рецесију“ која је почела 2008. године. Реч је о највећој кризи која је задесила свет од „Велике депресије“ из тридесетих година прошлог века. И једна и друга криза, иако различите по много чему, разбиле су илузију о апсолутизацији, фетишизацији и саморегулацији тржишта

АНАТОМИЈА САВРЕМЕНЕ КРИЗЕ

Проф. др Радован Пејановић*

Нужност равнотеже између улоге тржишта и државе: Цозеф Е. Стиглиц

Велики издавачки подухват Академске књиге из Новог Сада је, свакако, превод нове књиге Цозефа Е. Стиглица „Слободан пад“. Реч је о сјајној књизи великог економисте, нобеловца, професора економије на елитним универзитетима (Јеј, Стенфора, Оксфора, Принстона, Колумбија), експерта Светске банке, саветника неколико влада, уредника више часописа, члана неколико академија наука.

Он је, својим оригиналним критичким приступом, променио начин на који економисти разликовају о савременим феноменима друштва: тржишту, глобализацији, транзицији, сиромаштву, кризи... Посебно фасцинира Стиглицов критички однос према економској политици САД, као најмоћнијој земљи света. Ориги-

налан је, исто тако, његов приступ савременој кризи, коју он тумачи као „системски проблем“. Насупрот тумачењу кризе као „труле јабуке“ коју треба уклопити, Стиглиц указује да постоје „фундаменталне пукотине у систему“ савременог капиталистичког друштва. Криза је, наиме, разоткрила кључне недостатке капиталистичког система, посебно америчког модела, сматра Стиглиц. Један од њих је све већи раст неједнакости у друштву. На глобалном нивоу проблем је, по Стиглицу, што део света наставаља да производи далеко више него што троши, а други део наставаља да троши далеко више него што производи.

„Слободан пад“ је метафора за „Велику рецесију“ (како Стиглиц назива савремену глобалну економско-финансијску кризу) која је поче-

ла 2008. године. Реч је о највећој кризи која је задесила свет од „Велике депресије“ из тридесетих година прошлог века. И једна и друга криза, иако различите по много чему, имају нешто заједничко: разбиле су илузију о апсолутизацији, фетишизацији и саморегулацији тржишта. У сва уважавања ове нужне, потребне, моћне и незамењиве институције, Стиглиц с правом подсећа да је човекова економска активност укорењена у социјални и политички миље, и увек је средство за остварење најважнијих друштвених циљева. Стога он истиче, и у претходном и у овом делу, да „људи треба да управљају тржиштем, а не оно њима“. У супротном, прети опасност од транзиционог фундаментализма, и за човека, друштво и за природну околину (коју немилосрдно пустоши).

Ова књига је, како каже Стиглиц, „књига о борби идеја“, тј. против идеја које су довеле до погрешних политика које су изазвале кризу и о поукима које из ове кризе учинимо. Она је расправа о ефектима одређених политика, посебно о ефектима неолибералног концепта дерегулације. „Верујем да тржишта леже у срцу сваке успешне економије, али та тржишта не функционишу сама од себе“, истиче Стиглиц. У том смислу „ја сам у традицији прослављеног британског економисте Џона Мајнарда Кејнса, који је изариши провлађујући утицај на савремену економију“, признаје Стиглиц. Државе треба да имају одређену улогу не само у спаса-

Цозеф Е. Стиглиц,
„Слободан пад“,
Академска књига,
Нови Сад, 2013

вању привреде када тржишта погреше, него и у регулациону тржишта да би отклониле одређене врсте тржишних недостатака, које управо преживљавамо. При том, Стиглиц с правом упозорава на опасност од друге крајности (државног фундаментализма) истичући нужност равнотеже између улоге тржишта и државе. У последњих четврт века, Америка је изгубила баланс, сматра Стиглиц, и наметнула остатку света небалансиран приступ између тржишта и државе.

Тај и такав небалансиран приступ имао је и има за последицу погрешне економске полити-

ке. Зато Стиглиц с правом закључује да ће дужина кризе зависити од политика које се буду следити. „Занста, грешке које су већ направљене имаће за последицу да пад привредне активности траје дужи и буде дубљи него што би то иначе био“, сматра Стиглиц. Он се нада да ће ова криза довести до промена у сфери економије и политике, али и у свету идеја, које ће нам помоћи да доносимо правилне одлуке, које су једини пут и начин ублажавања и превлађивања ове кризе. Јер, мењање правца кретања, што се дешава у многим земљама, води у синдром „пљанког возача“, упозорава Стиглиц.

Ова књига, стога, подицне на размисавање, на критичко преиспитивање о животним питањима човечанства: где смо до стигли, зашто смо упали у тешку друштвено-економску кризу, како да управљамо њоме и како да изађемо из тог зачараног круга. Стиглиц као врстан, мудар и храбар интелектуалац поручује, што је посебно значајно за носиоце економске политике на макро нивоу (политичаре), куда и како треба усмеравати „велики брод друштва“ да не би доживео судбину „Титаника“. Он, наиме, упозорава на опасност од лоших дијагноза и процена, самообмана, и погрешних економских политика, али и саветује на нужност промена (реформи) у опрзности и обзирности. С тим у вези, у дугу листу оних који су окривљени за савремену кризу, Стиглиц укључује и економску професију, која је посебним интересима обезбедила аргументе за теорију која је истинита само у ограниченим условима. „Ми економисти, способни смо да идентификујемо значајне ефекте, међутим, нисмо способни да предвидимо када ће до њих доћи“, констатује Стиглиц.

*Аутор је професор Универзитета у Новом Саду